

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Ільєнка Андрія Васильовича
на тему «Формування мовної свідомості майбутніх держслужбовців у
процесі фахової підготовки», представлену на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)**

1. Актуальність теми дослідження.

Актуальність теми дослідження визначається зростанням ролі державної мови як стратегічного чинника консолідації українського суспільства, зміцнення національної ідентичності та забезпечення ефективного функціонування системи публічного управління. У сучасних умовах державний службовець виступає не лише виконавцем управлінських функцій, а й носієм мовної культури, представником держави та суб'єктом публічної комунікації. Це актуалізує необхідність цілеспрямованого формування мовної свідомості майбутніх державних службовців у процесі їхньої професійної підготовки.

Попри значну кількість наукових праць із проблем мовної освіти, професійної підготовки та розвитку комунікативної компетентності, питання педагогічного забезпечення формування мовної свідомості майбутніх державних службовців залишається недостатньо розробленим. Саме тому розроблення, теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка моделі формування мовної свідомості є своєчасним і має важливе теоретичне та практичне значення для модернізації професійної освіти.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків.

Обґрунтування наукових положень дисертаційної роботи є переконливим. Дослідження проводилося впродовж 2021–2025 років. У цей період було проведено педагогічний експеримент, який охоплював констатувальний (для визначення вихідного рівня сформованості мовної свідомості майбутніх державних службовців), формувальний (для перевірки ефективності розробленої моделі формування мовної свідомості майбутніх державних службовців у процесі фахової підготовки) та контрольний етапи (для вивчення динаміки змін і підтвердження результативності запропонованої моделі).

Емпіричне дослідження проведено на базі ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» та Національного технічного університету «Дніпровська політехніка». До участі в педагогічному експерименті було залучено 102 студенти, які навчалися за освітньо-професійними програмами «Публічне управління та адміністрування» (спеціальність 281) та «Менеджмент» (спеціальність 073), а також 15 викладачів закладів вищої освіти. Вибірку дослідження становили студенти експериментальної та контрольної груп. Мета емпіричного дослідження полягала у перевірці ефективності моделі формування мовної свідомості майбутніх державних службовців у процесі фахової підготовки.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», Університету митної справи та фінансів, Харківського

національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова та Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

Наукова цінність дисертаційного дослідження зумовлена тим, що в роботі вперше розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування мовної свідомості майбутніх державних службовців, яка побудована на аксіологічному, культурологічному, когнітивно-комунікативному, особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах і містить концептуальний, змістово-процесуальний та діагностико-результативний блоки.

Важливим кваліфікаційним здобутком дисертанта є удосконалення змісту, методів і форм професійної підготовки майбутніх державних службовців, спрямованих на розвиток мовно-професійної компетентності, комунікативної компетентності та світоглядно-поведінкового компонента мовної свідомості, а також уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження, критеріїв, показників і рівнів сформованості мовної свідомості та розроблення відповідного навчально-методичного забезпечення.

Логіка викладу теоретичного та експериментально-дослідного матеріалу відповідає темі дисертації, її об'єкту, предмету, меті, завданням і гіпотезі дослідження. Отримані результати є достовірними, науково обґрунтованими та підтверджують ефективність запропонованої моделі формування мовної свідомості майбутніх державних службовців у процесі фахової підготовки.

3. Наукова новизна та достовірність результатів дисертаційного дослідження.

Представлена робота підпорядкована єдиній логіці і достатньо повно презентує хід і результати дослідження. Варто відзначити міцне теоретичне підґрунтя, чітко окреслену методологію наукових підходів до розв'язання поставлених завдань. Дисертантом конструктивно обґрунтовано застосування наукових підходів у науковому дослідженні, проведено ґрунтовний аналіз основних категорій. Досліднику вдалося на основі глибокого і різнобічного аналізу джерельної бази виокремити наявні суперечності, що потребують розв'язання, визначити основні напрями дослідження означеної проблеми. Автор грамотно проводить експеримент, доводить його результативність за допомогою якісного і кількісного аналізу, а результати дослідження належним чином апробує у вітчизняних та зарубіжних публікаціях.

Аналіз основних позицій дисертації дозволяє скласти загальне позитивне уявлення про науковий апарат роботи, її теоретичні засади та визначає наукову цінність і логіку зазначеної праці, що представляє собою повний дослідницький цикл.

Розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель формування мовної свідомості майбутніх держслужбовців на підставі аксіологічного, культурологічного, когнітивно-комунікативного, особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів та принципів державності, правової легітимності, комунікативної доцільності, мовленнєвої культури, особистої відповідальності, міжкультурної толерантності, системного мовленнєвого вдосконалення, що містить такі взаємопов'язані блоки: концептуальний, змістово-процесуальний, діагностико-результативний.

Уточнено й конкретизовано понятійно-категоріальний апарат досліджуваної проблеми («мовна свідомість особистості», «мовна свідомість державного службовця», «мовна особистість», «мовно-професійна компетентність», «комунікативна компетентність державного службовця», «сформованість мовної свідомості майбутнього державного службовця», «педагогічна модель», «модель формування мовної свідомості майбутнього державного службовця»); удосконалено зміст, методи (когнітивно-аналітичні, рефлексивні, методи співпраці, інтерактивні) та форми навчання (лекційні, практичні та семінарські заняття, система підвищення кваліфікації державних службовців), спрямовані на розвиток мовно-професійної компетентності, комунікативної компетентності, світоглядно-поведінкового компоненту мовної свідомості майбутніх державних службовців.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання полягає в розробці та впровадженні моделі формування мовної свідомості майбутніх державних службовців, що може бути покладена в основу корекції змісту освітніх програм для студентів, які навчаються за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»; суттєвому оновленні, модифікації та коригуванні змісту навчальних дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням», «Теорія і практика правозастосування», «Соціологія», «Стратегічне управління», «Комунікативне управління», а також у створенні та впровадженні програми й навчально-методичного забезпечення спецкурсу «Формування мовної компетентності майбутнього державного службовця». Основні положення дисертації можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії та практики професійної освіти, зокрема при розробці посібників, програм спецкурсів для студентів, магістрантів та аспірантів з питань формування мовної свідомості особистості, в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки державних службовців та їхній самоосвітній діяльності. Дисертація Ільєнка Андрія Васильовича має вагоме теоретичне і практичне значення, яке полягає в тому, що одержані результати дослідження достатньо обґрунтовані, пройшли апробацію та готові до впровадження в систему підготовки майбутніх державних службовців.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях.

Основні наукові положення дисертації, висновки та рекомендації дисертант достатньо повно представив у друкованих працях, а саме: у 12 публікаціях, з них 1 – у співавторстві, в тому числі: 5 статей у наукових фахових виданнях, 7 статей і тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій.

Вищевказане дозволяє стверджувати, що представлена на рецензування дисертація є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого у достатній мірі опубліковані та мають значення для розвитку вітчизняної науки і практики.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам.

Структура і зміст дисертації послідовно розкривають теоретико-методологічні засади проблеми дослідницького пошуку і практичні результати, сформульовані у процесі експериментальної роботи. Дисертація складається з

анотації (українською й англійською мовами), вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Анотація повністю розкриває зміст дисертації, основні положення наведені українською та англійською мовами та ідентичні основним положенням дисертаційної роботи.

У вступі вдало обрано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, використані для цього методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, подано відомості щодо апробації отриманих результатів та їх впровадження у освітній процес підготовки студентів, магістрантів та аспірантів з питань формування мовної свідомості особистості, в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки державних службовців та їхній самоосвітній діяльності.

У першому розділі досліджено теоретичні засади формування мовної свідомості майбутніх державних службовців у процесі фахової підготовки. Здійснено ґрунтовний аналіз наукових підходів до трактування ключових понять дослідження: «мовна свідомість особистості», «мовна свідомість державного службовця», «мовна особистість», «мовно-професійна компетентність», «комунікативна компетентність державного службовця», «сформованість мовної свідомості майбутнього державного службовця», «педагогічна модель», «модель формування мовної свідомості майбутнього державного службовця».

Уточнено сутність поняття «мовна свідомість державного службовця», яке презентовано в роботі як якісне особистісне утворення, яке дозволяє державному службовцю вільно користуватись державною мовою у всіх можливих комунікаціях на рівні її носія, бути свідомим щодо пріоритетного вибору державної мови у ситуаціях зовнішнього тиску або маніпулювання, розвивати власний публічний імідж через популяризацію особистого мовленнєвого стилю. Обґрунтовано структурні компоненти досліджуваного утворення: мовно професійна компетентність (компетенції з володіння українською мовою; послугування галузевою лексикою та послугування державними стандартами мовної політики у галузі державної служби); комунікативна компетентність (комунікативна соціальна компетентність та компетентність у виборі ефективних засобів комунікації); світоглядно-поведінковий компонент (свідомість вибору української мови у комунікації, ідентичність із державою у якості носія мови, толерантність до недосконалості української мови у комунікативних партнерів, мотивація до мовного удосконалення, популяризація української мови у публічному просторі). Визначено рівні сформованості мовної свідомості майбутнього державного службовця (низький, середній, високий) та розкрито їх зміст.

Безперечною перевагою дисертації є поєднання ґрунтовного теоретичного аналізу з практичною спрямованістю дослідження.

У другому розділі автором теоретично обґрунтовано модель формування мовної свідомості майбутніх державних службовців у процесі фахової підготовки як цілісну систему педагогічної взаємодії, спрямовану на розвиток

мовно-професійної, комунікативної та світоглядно-поведінкової складових досліджуваного утворення. Модель структуровано у взаємопов'язані концептуальний, змістово процесуальний та діагностико-результативний блоки.

Експериментальну перевірку ефективності моделі формування мовної свідомості майбутніх державних службовців здійснено у процесі фахової підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Реалізація моделі передбачала цілеспрямовану організацію освітньої діяльності, спрямованої на формування мовно-професійної, комунікативної та світоглядно поведінкової складових мовної свідомості.

Кількісний і якісний аналіз результатів експериментальної роботи засвідчив позитивну динаміку сформованості мовної свідомості майбутніх державних службовців. Аналіз результатів засвідчив статистично значущу різницю отриманих результатів, підтверджену за допомогою критерію Пірсона χ^2 , що свідчить про безумовну ефективність та достовірність обґрунтованої й експериментально перевіреної моделі формування мовної свідомості майбутніх державних службовців.

Вагомим доробком дисертанта є навчально-методичне забезпечення формування мовної свідомості майбутніх державних службовців, що включає систему когнітивно-аналітичних, інтерактивних і рефлексивних завдань, діагностичний інструментарій та програму спецкурсу «Формування мовної компетентності майбутнього державного службовця» для здобувачів спеціальності «Публічне управління та адміністрування» та у системі підвищення кваліфікації державних службовців.

Стиль і мова викладу дисертаційного дослідження відповідають вимогам академічного письма. Матеріал викладено послідовно, логічно, грамотно й аргументовано. Зміст роботи характеризується внутрішньою цілісністю, чіткою структурованістю та взаємозв'язком між теоретичними положеннями, результатами експериментального дослідження й сформульованими висновками, які є логічним завершенням дисертаційної роботи та демонструють досягнення заявленої у вступі мети і виконання поставлених у дослідженні завдань.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дотримання принципів академічної доброчесності.

Сформульовані у дисертаційній роботі авторські наукові положення, висновки й рекомендації характеризуються оригінальністю, а у своїй сукупності вказують на єдність методологічного підходу Ільєнка Андрія Васильовича до вирішення проблеми формування мовної свідомості майбутніх держслужбовців у процесі фахової підготовки. Повнота викладу результатів наукового дослідження в опублікованих наукових працях, список використаних джерел, що складає 217 найменувань, додатково підкреслюють наукову оригінальність дисертації та дотримання дисертантом вимог академічної доброчесності.

Аналіз тексту дисертаційної роботи, публікацій дозволив констатувати, що текстовий виклад відповідає вимогам до академічної доброчесності. Анотація українською й англійською мовами до дисертації розкриває поетапність дослідницької роботи, наукову новизну, практичну спрямованість роботи.

Покликання на використані джерела у тексті дисертації оформлені відповідно до вимог.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Акцентуючи увагу на вагомих теоретичних і практичних результатах дисертаційного дослідження Ільєнка Андрія Васильовича, варто зазначити, що деякі її положення, як і будь-якої іншої наукової роботи, надають підґрунтя для подальшої наукової дискусії:

1. Практикоорієнтований характер розробленої моделі не викликає сумнівів. Водночас її прикладний потенціал посилено б більш системне залучення чинних державних службовців, представників органів публічної влади та фахівців із професійної комунікації до розроблення й експертного оцінювання навчальних кейсів, комунікативних ситуацій і студентських проєктів.

2. З огляду на зростання ролі цифрової комунікації в діяльності органів публічної влади доцільно було б розширити систему практичних завдань, пов'язаних із веденням офіційних сторінок у соціальних мережах, кризовою комунікацією, протидією маніпулятивному контенту та забезпеченням зрозумілості публічних повідомлень.

3. У змістово-процесуальному блоці моделі представлено різноманітні види проєктної та суспільно орієнтованої діяльності студентів. Водночас доцільно було б більш системно окреслити потенціал позааудиторної та неформальної освіти у формуванні мовної свідомості, зокрема через участь студентів у громадських мовних ініціативах, комунікативних проєктах, просвітницьких заходах і взаємодії з місцевими громадами.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Загальний висновок: Аналіз змісту і структури дисертації уможливив висновок, що за актуальністю порушеної проблеми, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю результатів, достовірністю і повнотою висвітлення їх у публікаціях дисертаційна робота Ільєнка Андрія Васильовича «**Формування мовної свідомості майбутніх держслужбовців у процесі фахової підготовки**» є самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням та відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами), та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

Тетяна Олійник
засвідчую
09.08.2026 р.

Ірина ОЛІЙНИК

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 06:35:09 09.08.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія_Олійник_Ільєнко.pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 913.6 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Рецензія_Олійник_Ільєнко.pdf
Розмір файлу без підпису: 1001.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ОЛІЙНИК ІРИНА ВІКТОРІВНА
П.І.Б.: ОЛІЙНИК ІРИНА ВІКТОРІВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 3051619088
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 06:35:09 09.08.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000006BEF230104140E07
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00